

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้ ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมทันตสุขภาพของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลที่เป็นภาพรวม และเป็นบริบทของการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยเน้นการบรรยาย อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นตามการรับรู้ของคนใน (Emic view) และตีความให้ความหมายของการดำเนินกิจกรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำปางต่อไป

1. พื้นที่ที่ทำการศึกษา

ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive) โดยศึกษาการดำเนินกิจกรรมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 6 แห่ง ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นศูนย์ที่ได้ผ่านการตรวจรับรองว่าสามารถดำเนินกิจกรรมการดูแลทันตสุขภาพได้มาตรฐานตามเกณฑ์ของคณะทำงานแก้ไขปัญหาทันตสาธารณสุขเขต 10 จำนวน 3 แห่ง และเป็นศูนย์ที่มีการดำเนินกิจกรรมไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวจำนวน 3 แห่ง เหตุผลของการเลือกศูนย์ดังกล่าวเป็นแหล่งศึกษา เนื่องจากทั้ง 6 แห่งตั้งอยู่ในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อม ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจใกล้เคียงกัน การเปรียบเทียบลักษณะการดำเนินกิจกรรมและบริบทที่แวดล้อมศูนย์ รวมทั้งการให้ความหมายของการดำเนินงานในทัศนะของคนใน ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด ทำให้สามารถวิเคราะห์ออกมาเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมการดูแลทันตสุขภาพ ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ

ศึกษาจากข้อมูลเอกสารจากหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ระเบียบและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ดูแลเด็ก โครงการแก้ไขปัญหาทันต

สาธารณสุข เขต 10 แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในเด็กก่อนวัยเรียน นอกจากนั้นยังใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ เช่น บันทึกการประชุมคณะกรรมการพัฒนาเด็ก สมุดเยี่ยม บัญชีรายชื่อเด็ก บัญชีรายรับ-รายจ่าย แบบบันทึกการแปรงฟัน การตรวจความสะอาดหลังแปรงฟัน และตรวจฟันผุ เป็นต้น

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

ทำการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรม และขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมประจำวันในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งสอดแทรกกิจกรรมการดูแลทันตสุขภาพไปด้วยในตัว

เหตุผลที่ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทั้งๆที่วิธีการดังกล่าวมีจุดด้อยคือ ความเป็นคนนอกของผู้ศึกษาทำให้เกิดการระมัดระวังตัวอาจทำให้ไม่ได้ภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ เนื่องจากในขั้นตอนการเข้าสนามนั้นผู้ศึกษาได้แนะนำตัวผ่านเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานส่งเสริมทันตสุขภาพในเด็กก่อนวัยเรียน ว่าเป็นเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ในฐานะนักศึกษา จึงมีข้อจำกัดที่ผู้ศึกษาไม่ได้อยู่ในสถานภาพที่สามารถแสดงบทบาทที่จะเข้าร่วมกิจกรรมภายในศูนย์ฯ ได้ แต่ได้เข้าไปสร้างความคุ้นเคยก่อนแล้วจึงจะเข้าไปสังเกตภายหลัง ทั้งนี้วันที่เข้าไปทำการสังเกตไม่ได้แจ้งให้ศูนย์ฯทราบล่วงหน้า โดยมีกรอบการสังเกตดังนี้

2.2.1 ฉากและบุคคล

สิ่งที่จะสังเกต คือ สภาพทั่วไปของศูนย์ฯทั้งภายในและภายนอก สังเกตความสะอาด การตกแต่งละจัดสถานที่ อุปกรณ์ สื่อการสอนต่างๆ ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับอุปนิสัย และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของผด.ได้บางส่วน จำนวนห้อง การแบ่งพื้นที่ใช้สอยว่าเหมาะสม หรือเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยหรือไม่ สำหรับกิจกรรมการส่งเสริมทันตสุขภาพ สังเกตการจัดที่แปรงฟันและอุปกรณ์สำหรับการแปรงฟัน และน้ำดื่มมาใช้

การสังเกตเสื้อผ้า การแต่งกาย เครื่องใช้ส่วนตัวของเด็ก จะบอกฐานะทางเศรษฐกิจและการให้ความร่วมมือของผู้ปกครองเด็กได้ในเบื้องต้น

2.2.2 พฤติกรรมและแบบแผนพฤติกรรม

สังเกตทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทักษะของผด. ในการดูแลเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในศูนย์ฯ ได้แก่ ผด. แม่ครัว และเด็ก

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม วิธีการสื่อสารกับเด็ก การทำโทษ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของผดด. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า รวมทั้งพฤติกรรมของเด็ก

2.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview)

ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การพูดคุยสอบถามผดด. ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานกิจกรรมโดยตรงในเชิงลึก ตามกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ โดยเก็บข้อมูลจากผดด. จำนวน 15 คนโดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

2.3.1 ประวัติการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.3.2 ข้อมูลทั่วไปของศูนย์ฯ ได้แก่

(1) ข้อมูลทั่วไปของผดด.

(2) ค่าตอบแทนของผดด.

(3) โครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก

2.3.3 การดำเนินงานของศูนย์ฯ และปัญหาอุปสรรคการดำเนินงาน

2.3.4 บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ฯ

2.4 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview)

การรวบรวมข้อมูลอาจใช้วิธีการ สอบถามพูดคุย หรือตรวจสอบข้อมูลบางประการจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ และผู้ปกครอง

3. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลจะทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถตรวจสอบได้ทันทีในสนาม หรือทำหลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามเสร็จแล้วหากพบว่ามีข้อมูลที่มีลักษณะแปลกไม่สอดคล้องกับข้อมูลชุดเดียวกันก็สามารถกลับไปตรวจสอบได้ การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษามีดังนี้

3.1 ตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน เช่น ผดด. เจ้าหน้าที่ แม่ครัว

3.2 ตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลในเวลาต่างกัน

3.3 ตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลกับสิ่งที่ได้จากการสังเกตและข้อมูลเอกสาร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม ซึ่งได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งข้อมูลเอกสาร นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตีความ ให้ความหมาย เพื่ออธิบายลักษณะการดำเนินงาน และวิเคราะห์จำแนกข้อมูล (Typological Analysis) โดยวิเคราะห์แยกเป็นปัจจัยด้านต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิด รวมทั้งเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากศูนย์เด็กที่มีการดำเนินงานและบริบทที่เฉพาะต่างกันไป